

עבודה זרה פרק שני 24 גבינות גויים הלכה למעשה

גבינה

טור יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטו

גבינות העו"ג אסורות

ומפרש בגמרא כמה טעמים מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה ומפני שטחין פניה בשומן חזיר ושמערבין בה חלב טמא אף על פי שאין החלב הטמא נקפא חיישינן שמא ישאר ממנו מעט בין נקביה כתב הרמב"ם אפילו אם אין לחוש לאלו כגון שידוע שהעמידה בעשבים ואין בה חלב טמא הורו הגאונים שהיא אסורה שכבר גזרו על הגבינות בין שהעמידה בדבר האיסור בין שהעמידה בדבר המותר והאוכל גבינות העו"ג או חלב שחלבו עו"ג ואין הישראל רואהו מכין אותו מכות מרדות.

בית יוסף יורה דעה סימן קטו

ב גבינות הגויים אסורות ומפרש בגמרא כמה טעמים וכו'. בפרק אין מעמידין (כט:) אמרינן שגזרו על גבינות הגויים ובעי (לה.) מאי טעמא גזרו בה ויהיב רבי יהושע בן לוי טעמא משום גילוי ור' חנינא יהיב טעמא מפני שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה ורב אדא בר אבהו אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר ורב חסדא אמר מפני שמעמידין אותם בחומץ ורב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה ואקשו לרב נחמן ולרב חסדא דאם כן תתסר בהנאה ואסיקנא בקשיא ולכן לא כתב רבינו דבריהם וגם לא כתב טעמו של רבי יהושע בן לוי משום דאנן לא חיישינן לגילוי כמו שיתבאר בסימן שאחר זה :

ודע שכתבו התוספות (לה. ד"ה חדא) בשם ר"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאסור גבינת הגויים דהא טעם האיסור משום ניקור כרבי יהושע בן לוי דקיימא לן כותיה אף לגבי רבי יוחנן וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא שהרי אין הגויים שוטים לערב בו חלב מאחר שאינו עומד אלא ודאי אין הטעם אלא משום ניקור ואנו שאין נחשים מצויים בינינו אין אסור משום גילוי וגם בהרבה מקומות יש שאוכלין אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבונא התיירו אותם במקומם מפני שמעמידין אותם בפרחים מיהו במקומותינו שמעמידין אותם בקיבה אומר ה"ר יצחק שיש טעם קצת לאסור מפני שמולחים הקבה בעורה ע"כ. וכתב המרדכי (סי' תתכו) שלא התיר ר"ת אלא בחולב לעשות בו גבינה אבל לא בחלב שחלבו לאכילה ולכותח וכתב דאין לחוש שמא העמיד בעור קיבת נבלה דהוי ליה ספק ספיקא :

וכתוב בהגהות אשירי (פ"ב סי' מ) ישראל שהלך לכפר לקנות גבינות ואנו יודעים שדעת הישראל להקפיד כל החלב אפילו לא ראה ישראל החליבה שרי ואפילו אם נפשך לאסור כהאי גוונא היכא שראה הכל לבד התחלת החליבה מותר ופעם אחת אמר גוי לישראל ליקח גבינות והיה החלב נחלב כבר והלך ועשאו והתיר ר"ת ואמנם אין להתיר כולי האי היכא דליכא הפסד מרובה. ובסמ"ג (לאוין קלב מה:) כתוב שרבינו יעקב הקפיד על אחד שהיו רחלותיו אצל הגוי והיה שולח שם בכל בקר את בתו לראות ולא היתה מספקת לבא שם עד שחלבו רובו או כולו.

וכתב עוד סמ"ג (שם) רבינו חננאל תפס שטתו כרבי יהושע בן לוי ואף על פי שעכשיו אין אנו רגילין בגילוי אין להקל בגבינות הגויים מפני שנגזר במנין ואף על פי שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו (ביצה ה:) וכ"כ סמ"ק (סי' רכג ובהגהות סק"א) בשם רבי יעקב דאף על גב דאנו נוהגים היתר במים מגולים ולא גזרינן אטו מקומות שהנחשים מצויין היינו משום דלא שייך בהו טעם של איסור אלא משום נחשים הילכך כי שרית להו במקום שאין נחשים מצויים לא יבואו להתיר במקום שהם מצויים אבל גבי גבינות דשייך בהו טעמי טובא לאסור כגון עור קבת נבלה ואינך טעמי דקאמר תלמודא הילכך אי שרית לגבינות במקום שאין הנחשים מצויים אתו למשרי גם במקום שהם מצויים הילכך לפי טעמו של רבי יהושע בן לוי יש לאסור

גבינות הגויים אפילו במקום שמעמידים אותם בפרחים והלכה כרבי יהושע בן לוי כמו שפסק ר"ת עכ"ל. והרשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ו צ:) כתב מקומות שידוע ממנהג הגויים שאין מערבין לעולם חלב טמא בטהור שמאוס הוא להם וכן ידוע שנהגו לאסור לטוח פניהם בשומן חזיר כגויים הללו שאוכלים גבינה בימי תעניתם ואסור להם לאכול בשר באותם הימים וכן ידוע שאין מעמידין בעור קבת נבלה אלא בציצי פרחים אפילו כן אסור לאכול גבינת הגויים לפי שדבר זה יראה שנאסר במנין כמו היין וכל דבר שנאסר במנין אף על פי שאסרוהו לטענה ובטלה הטענה האיסור במקומו הוא עומד ע"כ וכן הם דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות (הי"ד) וכתב רבינו דבריו בסמוך ואף על פי שלא כתב הרמב"ם הוראה זו אלא בשם מקצת הגאונים משמע שכדבריהם הוא סובר שאם לא כן הוה ליה להביא דברי החולקים עליהם. ומכאן תשובה לבני איטלי"א שנוהגין היתר בגבינות הגויים מפני שמעמידין אותם בפרחים ולא מצאו ידיהם ורגליהם שאפילו לדברי רבינו תם שפסק הלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר דטעמא דאיסור גבינות הגויים הוא משום גילוי כבר כתבתי בשם סמ"ג וסמ"ק דאע"ג דאין נוהג בינינו איסור גילוי במשקים מכל מקום איסור גבינות במקומו עומד ובהדיא כתב כן בסמ"ק לדעת ר"ת ואף על פי שמדברי התוספות נראה שאין מחלקים בין גבינה למים בענין גילוי דכי היכי דשרו מים לדידן הכי נמי שריא גבינה מכל מקום אפשר דלא למעשה אמרו כן אלא להוראה וכן מוכיח תחלת דבריהם שכתבו אומר רבינו תם כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינות הגויים ואף על פי שכתבו שבהרבה מקומות אוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבנא התיירו אותם במקומם מזה הטעם אין זה כדאי להתירם עליו דהנך גאונים הוו סברי דהלכה כמ"ד דטעמא הוי מפני שמעמידים בעור קבת נבלה ולא חיישי לאינך טעמי אבל לרבינו תם דסבר דהלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר דטעמא הוי משום גילוי איכא למימר דהשתא נמי אסור כדכתב בסמ"ק וכל שכן במקום שהרמב"ם והרשב"א שהם עמודי עולם אוסרים וגם כי בכל שאר מקומות ישראל ששמענו שמעם נוהגים לאסור ואינם מבחינים בין מעמידים בפרחים למעמידים בקבה שאסור לפרוש מכלל ישראל ולפרוץ גדרן של ישראל קדושים אשר גדרו אבות העולם חכמי משנה ע"ה:

שו"ע יורה דעה קטו, ב

סעיף ב

גבינות העובדי כוכבים, אסרום מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיטתם שהיא נבלה. ואפילו העמידוהו בעשבים, אסורה. הגה: וכן המנהג, ואין לפרוץ גדר (ב"י), אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים. ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה, מותר (אגור פ' שואל). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלן. ואם ראה עשיית הגבינות ולא ראה החליבה, יש להתיר בדיעבד, כי אין לחוש שמא עירב בו דבר טמא מאחר שעשה גבינות מן החלב, כי דבר טמא אינו עומד, ובודאי לא עירב בו העובד כוכבים מאחר שדעתו לעשות גבינות (הגהות אשיר"י פא"מ ובארוך). ומכל מקום אסור לאכול החלב כך (שם).

חמאה

רמב"ם מאכלות אסורות ג, טו - טז

הלכה טו

האוכל גבינת העכו"ם או חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו מכין אותו מכת מרדות, החמאה של עכו"ם מקצת הגאונים התיירו שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד, ומקצת הגאונים אסרוהו מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו, וכל חלב שלהן חוששין לו שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה.

הלכה טז

יראה לי שאם לקח חמאה מן העכו"ם ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב הרי זו מותרת, שאם תאמר נתערבו עמן ונתבשלו כולן בטלו במיעוטם, אבל החמאה שבשלו אותה עכו"ם אסורה משום גיעולי עכו"ם כמו שיתבאר.

+/השגת הראב"ד/ יראה לי שאם לקח חמאה מן העכו"ם ובשלה עד שהלכו להם צחצוחי חלב. א"א הכל הבל ורעות רוח שכל האיסורין שנוהגין בגבינה נוהגין בחמאה, ומה שכתב שהלך האיסור ונתמעט ונתבטל, כמה מכוער הדבר שנקנה מהם חשש איסור מפני בטולו ברוב. +

טור יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטו

והחמאה מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב טמא אינו עומד ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוח חלב שישאר בה שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב בה שיתבטל במיעוטו וכל חלב שלהן חוששין לו שמא חלב טמא מעורב בו ויראה לי שאם לקח חמאה מן העו"ג ובשלה עד שהלכו להם צחצוח החלב הרי זו מותרת שאם נתערבו עמה ונתבשל הכל בטלו במיעוטו אבל החמאה שבשלו אותה העו"ג אסורה משום גיעולי עו"ג ע"כ

והרשב"א אסרה אף לאחר בישול וה"ר פרץ התירה להדיא בלא בישול וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שלא היה יודע בה טעם ברור לאסור אלא שנהגו בו איסור לכן לא היה מוחה לאנשי המקום שנוהגין בו היתר אבל אם רוב המקום נוהגין בו איסור אין לאדם לשנות:

בית יוסף יורה דעה סימן קטו

ג ומ"ש והחמאה מקצת הגאונים התירוה וכו' :

ומ"ש שאם לקח חמאה מן הגוי ובשלה עד שהלכו צחצוחי חלב הרי זו מותרת. משמע לכאורה דנקט לישנא דדיעבד לומר דלכתחלה אסור לעשות כן מפני שהוא מבטל האיסור וקיימא לן (ביצה ד:) דאין מבטלין איסור לכתחלה. ויותר נראה לי דלישנא דדיעבד דנקט לאו דוקא דלכתחלה נמי שרי וטעמא משום דאין ידוע שיהא מבטל איסור בכך דהא איכא ספיקי טובא חדא דילמא לא היה כאן תערובת חלב טמא כלל ואם תמצא לומר שנתערב שמא לא נשאר ממנו בחמאה זו כלום ואם תמצא לומר שנשאר שמא כשנתבשל ניתך על ידי אש הילכך אין לאסור משום מבטל איסור:

ומ"ש שאם נתערבו עמה ונתבשל הכל בטלו במיעוטן. בספרי הרמב"ם (פ"ג מהלכות מאכלות אסורות הט"ז) כתוב שאם תאמר נתערבו עמה וכו' והכי קאמר אם בשלה עד שהלכו צחצוחי חלב כלומר שניתכו ע"י האש מותרת ואם תאמר מי מודיענו שהלכו שמא עדיין ישנן שם ומה שאינם נראין הוא מפני שנתבשלו ונתערבו עם החמאה תשובתך דאפילו אם תמצא לומר כן מותרת היא שהרי כיון שמעורבים בה ואינם ניכרין בטלו במיעוטן והשתא אתי שפיר מה שכתבתי דלכתחלה נמי שרי לבשלה כיון שכל עיקר כוונתו בבישולה אינו אלא כדי שיתכנו הצחצוחים באש ולא ישארו בה כלל ובהכי ניחא נמי מה שהשיגו הראב"ד (שם במגיד משנה) וכתב מה שכתב שהלך האיסור ונתמעט נתבטל כמה מכוער הדבר שנקנה מהם חשש איסור מפני ביטולו ברוב ע"כ שאין הכונה בבישול אלא להתיר ולכלות האיסור אלא שבא לומר שאם במקרה לא יכלו וישאר אי זה דבר מהם בטל ברוב ואין זה לוקח חשש איסור לבטלו ברוב כדברי הראב"ד ז"ל:

ומ"ש אבל החמאה שבשלו אותה הגוים אסורה משום גיעולי גוים. לטעמיה אזיל דסבר דסתם כלי גוים הם בני יומן כמו שיתבאר בסימן קכ"ב (קצד: ד"ה סתם) אבל לדעת כל שאר הפוסקים שסוברים דסתם כלי גוים אינם בני יומן אינה נאסרת משום גיעולי גוים דאין כאן גיעול דכיון שאין הכלים בני יומן נותן טעם לפגם הוא:

והרשב"א כתב בתורת הבית (הארוך ב"ג ש"ו צ ע"ד) על מה שכתב הרמב"ם שמקצת הגאונים אסרוה משום צחצוחי חלב שבה אין טעם דברים אלו מחוור בעיני וזה יצא לו לרב ז"ל מן העיקר שתלה בו טעם איסור הגבינה מפני שמעמידין אותו בעור קבת נבילה ולפיכך הוא סבור שמן הדין היה לנו להתיר החמאה שיש

בה תערובת מעט חלב טמא מפני שבטל במיעוטו ולא נאסרת החמאה אלא מפני שהקום של חלב טמא אינו מעורב בחמאה ואין דרכו בזה ישר ולא טעם איסורו מחוור לפי שהגבינה הרבה טעמים נאמרו בה ואמרו משום דקאי ביני איטפי ואפילו שהוא דבר מועט אין הולכין באיסורי גוים אחר נתינת טעם וכתירו צו של הראב"ד והוא העיקר.

והטעם שכתב באיסור החמאה מפני שהקום שבתמאה אינו מעורב עם החמאה שיבטל במיעוטו אינו מחוור כלל שהביטול ברוב בעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב ברוב שהרי חטים של תרומה שנפלו לתוך החולין או גרוגרות של תרומה שנפלו לתוך החולין (תרומות פ"ד מ"ז - ח, פ"ה מ"ב) אף על פי שזה עומד בפני עצמו וזה עומד בפני עצמו בטלים בשיעורן שכל שאין אתה יכול לברור דבר מתוך דבר אילו היית אוסר הרוב מפני המיעוט נמצא שאין המיעוט בטל אלא לח בלח כגון יין או שמן או כיוצא בזה וגדולה מזו אמרו (שם פ"ד מ"ב) בשתי קופות בשתי עיירות שמצטרפות ומעלות האיסור כל שכן בקום דחמאה שאי אתה יכול לברור אותו מתוך החמאה ולסלקו ורוב כל האיסורים המתפשטים והמתבטלים ברוב בטלים בכיוצא בזה אלא שלא הלכו בדברים אלו אחר הרוב או אחר נתינת טעם כמו שכתבנו עכ"ל.

ולי נראה דלדעת הרמב"ם יש לומר דלא דמי לחטים או גרוגרות של תרומה שנתערבו בחולין דהתם אף על פי שזה עומד בפני עצמו וזה עומד בפני עצמו מכל מקום אין האיסור ניכר כלל אבל בחמאה הוי האיסור ניכר דהינו הקום אלא שאי אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה ולפיכך אינו בטל.

ועל מה שכתב הרמב"ם יראה לי שאם לקח חמאה מן הגוי ובשלה עד שהלכו צחצוחי חלב שבה הרי זו מותרת וכו' כתב (הרשב"א שם) ג"ז אין מחוור כלל תדע לך שהרי הקשו בגמרא (לה:): למאי ניוחש ליה אי משום איערובי טהור קאי טמא לא קאי ואמרינן אי דבעי ליה לגבינה הכי נמי הכא במאי עסקינן דבעי ליה לכמכא ומסקינן דאפילו בעי ליה לגבינה אסור ומשום דקאי ביני איטפי ולומר דחלב שחלבו דקתני במתניתין מילתא פסיקתא קתני לא שנה בעי ליה לגבינה או לחמאה.

ובתורת הבית הקצר (שם): כתב על סברא זו של הרמב"ם שאם אתה אומר כן אף חלב שחלבו גוי שאסרו מפני תערובת חלב טמא יהא מותר לגבן ממנו גבינה או לעשות ממנו חמאה ויבשל עד כדי שילכו ממנו צחצוחי חלב טמא באומד אלא מכאן אתה למד שאין להם תקנה לעולם לפי שכל דברים אלו הלכו בהן לחומרא להתרחק מאיסורי גוים ומי שהתיר החמאה לאחר בישול לא נראו דבריו כלל עכ"ל.

...

וה"ר פרץ התיר להדיא בלא בישול. ז"ל סמ"ק (שם) חמאה אין בה שום גומות הלכך אין בה שום איסור והגהות מימון כתבו בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות (דפוס קושטא הי"ז) על החמאה השיב ר"ת דהיכא דאיכא למיחש לתערובת נסיובי דחלבא בד' ימים מתיבש ואז שריא דליכא למיחש דילמא קאי ביני איטפי דאין בה גומות והיכא שאין מערבין נסיובי שרי מיד ואם ספק אם יש בה נסיובי אם לאו ספיקא דרבנן הוא ולקולא ובמלכותנו אין מערבים ואוכלים אותה ומקפידים על אשכנזים שנמנעו מלאכלה דאמרינן בירושלמי (תרומות סוף פ"ה) כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר עכ"ל:

ואדוני אבי ז"ל היה אומר שלא היה יודע בה טעם ברור לאסור וכולי. לא מצאתי זה כתוב בספר אחד ומתוך דברי רבינו נראה שהיה רגיל הרא"ש לומר כן על פה ולא כתבו בספר: ולענין הלכה נראין דברי הרא"ש שלא למחות ביד אנשי המקום שנוהגים בה היתר ובמקום שאין בו מנהג כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו להתירה ע"י בישול עד שילכו צחצוחי חלב שבה:

באור הגר"א יורה דעה סימן קסו ס"ק יז

(יז) החמאה כו'. ז"ל הרמב"ם החמאה של עובד כוכבים מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד. ורי"ל כמ"ש ל"ה ב' אי דקבעי לגבינה כו' וכי ומקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה כו' וכמ"ש בגמ' שם ואב"א כו' ופליגי הגאונים באוקימתות שם א' דסברא שניה ס"ל כו'

חנינא לפי שא"א כו' וכפירש"י וא"כ ה"ה בחמאה וסברא הראשונה ס"ל כשמואל מפני שמעמידין כו' ולא משום צחצוחי חלב ולפיכך החמאה מותר ולא היתה בכלל גזירה ...

שו"ע יורה דעה קטו, ג

החמאה של עובדי כוכבים, אין מוחין לאנשי המקום שנוהגין בו היתר. ואם רוב בני המקום נוהגים איסור, אין לשנות. ובמקום שאין מנהג, אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב, מותרת. הגה: גם מותר לבשלה לכתחלה כדי שילכו צחצוחי חלב (ב"י). ואם בשלה עובד כוכבים, מותרת, דסתם כליהם אינן בני יומן (ב"י לדעת הפוסקים). ואם הולך ממקום שאין אוכלין אותה למקום שאוכלים אותה, אוכל שם עמהם, אבל אסור להביאה עמו ולאכלה במקום שנוהגים בה איסור, אם לא שיש בה היכר שהיא ממקומות המותרים. וההולך ממקום שנהגו בה היתר למקום שנהגו שם איסור, אסור לאכלה שם (ארוך). וי"א דה"ה אם הובאה ממקום היתר למקום איסור, נמי אסורה, אפילו יש בה היכר (תשובת מהרי"ל סימן ל"ה). והכי נהוג.

ערוך השולחן יורה דעה סימן קטו סעיף כז

ודע שהרב בעל חכמת אדם כתב [סוף כלל ס"ז] וז"ל אך בזמה"ז שמענו בבירור שמזייפין החמאה בשומן של חזיר באכסניא ולכן ראוי לכל בעל נפש שלא יאכל כי אם מהחמאה שמוכרין במקומות גדולים על השוק אבל לא מה שמוכרין בבתים חתיכות חתיכות עכ"ל ובתשב"ץ הובא בב"ח סוף סימן זה וז"ל על החמאה שלהם בתשו' הגאונים כתבו להתיר וכן ר"ת ור"י מתירין אמנם בתשו' ר' נתן כתוב עד עכשיו היו נוהגין היתר אבל משהתחילו לזייפו בחלבים היו גוערים בניזיפה למי שאוכל אותם וכו' ומנהג רווחא הוא בכל ארץ אשכנז שלא לאכלה עכ"ל הרי שגם בזמן הקדמון היה חמאה שנתערב בהם זיוף מחלבים וגם בזמננו זה רבות בשנים ששמענו שגם עתה יש מקומות שמערבין חלבים בחמאה וזה איזה שנים שהייתי בעיר גדולה ושמעתי שהחמאה המזוייף אינה הולכת לאכילה כלל רק לסיכות בפאבריקין וברוך היודע האמת ולכן זהו ודאי שהנוהגים היתר בחמאה צריכים עכ"פ לידע בבירור שאין בזה זיוף ותערובת איסור

פניני הלכה

חמאה נוצרת מחלב על ידי פעולת חיבוץ. כלומר, טלטול החלב בתנועה סיבובית, כדי להפריד את חלקיקי השומן מהחלב לשכבה שומנית, שאותה לשים ודוחסים ומגבשים לחמאה. מימי הגאונים נחלקו המנהגים, יש שאסרו חמאת גויים ויש שהתירו.

טעם האוסרים, משום איסור חלב נוכרים, היינו מחשש שהגוי עירב חלב טמא בחלב שלו לפני שהחליט לעשות ממנו חמאה. ואף שהחלב הטמא אינו מתגבש לחמאה, יש לחשוש שהרטיבות שנתרה על החמאה היא מהחלב הטמא. ואף שהסיכוי לכך נמוך מאוד, האיסור נותר במקומו, כי רצו חכמים להרחיק את ישראל ממאכלי גויים (מנהג ארץ ישראל בזמן הגאונים, ראב"ד ורשב"א; נו"ב תנינא יו"ד סה-סו; צמח צדק לובביץ' יו"ד עה).

טעם המתירים, משום שאיסור חלב נוכרים אינו חל על חמאה, הואיל וחלב טמא אינו מתגבש לחמאה. ומה שאסרו גבינת גויים למרות שחלב טמא אינו מתגבן, הוא מפני שחששו שמא העמידה על ידי עור קיבת נבילה, אבל בחמאה שאינה צריכה העמדה שכזו, אין איסור (פר"ח וגר"א בביאור רמב"ם). [11]

ולרמב"ם (מאכ"א ג, טז), אם יבשלו את החמאה עד ששאריות הנוזל החלבי יתאדו, כבר אין לחשוש לדעת האוסרים, שכן אם היו על החמאה שאריות חלב טמא, בבישול הן יתאדו או יתבטלו לחלוטין בחמאה. וכן דעת רוב הפוסקים (שו"ע ורמ"א קטו, ג).

אמנם לעיתים, מסיבות שונות, אסרו הרבנים את החמאה. כמו במקומות שבהם הגויים בישלו את החמאה בכלים שהיו בהם שאריות של מאכלים אסורים (או"ה הארוך מח, ג), ומקומות שעירבו בחמאה חלב טמא של נאקה (פרי תואר קטו, ח), ומקומות שעירבו בחמאה חלב או שומן חזיר (חכ"א סז, ט; ערוה"ש קטו, כז).

למעשה, כל זמן שברור שאין בחמאה מרכיבים אסורים, היא מותרת, שכן הכלל במחלוקת בדברי חכמים שהלכה כדברי המיקל, קל וחומר כאשר כך היא דעת רוב הפוסקים. וכן נוהגים רוב גופי הכשרות, שמתירים חמאת גויים אחר שבדקו שכל המרכיבים שמהם היא עשויה כשרים. והמהדרים מדקדקים לקנות חמאה שיוצרה על ידי ישראל או שישראל השגיח על מלאכת עשייתה.

גבינות רכות

פרי חדש יורה דעה סימן קטו ס"ק כא

אין מוחין כו'. הטור [עמוד לד] כתב בשם הרבינו פרץ [הגהות הסמ"ק סוף סימן רכג] שהתיר להדיא בלא בישול, וכבר כתבתי בס"ק הקודם דאף לדעת הרמב"ם שריא ומה שהצריכה בישול אינו אלא לדעת מקצת הגאונים האוסרים וליה לא סבירא ליה, וכן ברוב העולם נוהגין בה היתר וכן בדין שהרי הגויים אינם שוטים לערב חלב טמא שאינו עומד בדבר שהם רוצים להקפיד וכמו שכתבו התוספות בפרק אין מעמידין [עבודה זרה לה, א ד"ה חדא], ואף לרש"י שפירש שם [ד"ה לפי] גבי גזרת גבינה דקאמר ר' חנינא לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב דהיינו חלב טמא דקאי ביני אטפי, מכל מקום מדאינך אמוראי ניידי מטעמיה דר' חנינא משמע דלא ניחא להו בהכי, משום שאין דרך הגוי לערב חלב טמא במה שרוצה להקפיד, וכיון דלאינך אמוראי דיהבי טעמי אחריני באיסור הגבינה לא שייכי הנהו טעמי בחמאה נקטינן כוותיהו דרביס נינהו להתיר בפשיטות החמאה:

ועל פי זה יש להתיר גם כן מין מקפא שעושים הגויים דהיינו שמרתיחין החלב על האור ולוקחין הקפיאה שעל פני החלב ומשימים אותו בקערה וכן חוזרים ומרתיחין על דרך זה ומוכרין קערות מזה והוא יבש שאין בו אפילו טפת חלב ונקרא בלשון לע"ז קיימא"ק ובערבי קשט"א, ואף על פי שנמצא בתשובות הרא"ם חלק ב' [מים עמוקים] סימן (כ"ז) [כח] שכתב שהרבינו פרץ לא התיר אלא בחמאה שהיא נקפית כמו גבינה אבל במקפא זו שאינה קפיאה גמורה מאן לימא לן שהתירה, וגם הריק"ש כתב וז"ל הקשט"א של גויים אסורה ובפרט כשהיא לחה שהחלב נראה לעין בתוכה ומרבותי נ"ע קבלתי לאיסור שאי אפשר לזוהר שתהיה יבשה עכ"ל. אני איני מסכים עמהם לאיסור מפני שאני מקובל מהפוסקים שלפני להתיר, דמה בכך שהחלב נראה לעין בתוכה, גם בחמאה יש צחצוחי חלב ואנו נוהגין לאכלה בלא בישול ומטעמא דכתיבנא, דכיון שהגוי רוצה להקפיד החלב או לעשות ממנו גבינה או לעשות זה הקיימא"ק למה יערב חלב טמא בכדי כיון שאינו עומד ונקפא, ומהך טעמא יש להתיר החמאה אף שידוע שיש בה נסיוני דחלבא ודלא כר"ת שהביא המרדכי בעבודה זרה [רמז תתכז] משמו שאסרה וכתבתיו לעיל בסימן קי"ב ס"ק כ"ד עיין שם. וכן יש להתיר המימי חלב של גויים שהם המים הנשארים באחרונה דלא חזו למידי מטעם דלית בהו חשש תערובת חלב טמא וכדכתיבנא. וכן יש להתיר מין מקפא אחר שעושים הגויים דהיינו מה שנשאר אחר שעושין הגבינה שנקרא נסיוני דחלבא מרתיחין אותו מעט מעט עד שנקפא והוא כעין גבינה ונקרא ריקוט"א בלע"ז, והיינו מטעמא דכתיבנא שהרי בחלב שחלב הגוי לגבן בודאי שלא יערב חלב טמא וזו הריקוט"א לא נכנסה תחת גזירת גבינות של גויים ואם כן למה נאסור מה שמותר מן הדין, ואיתא בירושלמי [שם פרק ב

הלכה ט] שאסור לאסור את המותר. וכן לעיל בסימן קי"ב [סעיף יד] נתבאר דכותח של גוים מותר והטעם משום שנעשה מנסיובי דחלבא וכמו שכתבתי שם בס"ק כ"ד ע"ש ואם כן כל שכן זו הריקוטי"א שקפואה ועומדת ועדיפא מחמאה. ומיהו כותח של גוים דכתיבנא דשרי הני מילי במקומות שעושים אותו מנסיובי דחלבא כמו בזמן התלמוד, אבל בכאן הכותח המורגל בין הישמעאלים היום הוא בענין אחר שלוקחין חלב חמוץ ביותר ולשין אותו עם חטים כתושים כמו דייסא ועושים ממנו פתין הרבה של כותח זה ומייבשין אותו בחמה, וכותח זה הדבר פשוט שאסור מפני החלב חמוץ שבו דאסיר משום חשש תערובת חלב טמא:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן מח

בענין גבינה בשם קאטעד טשיז אם היא בכלל איסור גבינה דנכרים כ"א כסלו תש"כ. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר שמעון שוואב שליט"א.

הנה בדבר הגבינה בשם קאטעד טשיז שאמרתי לכתר"ה שיש טעם להקל לומר שלא היתה בכלל איסור גבינה הוא בזה. דהא עיקר הטעם הוא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה דטעם זה הא נקט הרמב"ם בפ"ג ממ"א הי"ג והמחבר בסימן קט"ו סעי' ב', ומטעם זה כתבו התוס' ע"ז דף ל"ה דגאוני נרבונו התירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים, והכוונה פשוט שלא איירי בעמד שם ישראל וראה שהעמיד בפרחים דזה פשיטא דאף כשהעמיד בקיבות כשרות היו מותרין כמפורש ברמ"א שאם ראה ישראל עשיית הגבינות כשרות, ואף הש"ך שפליג על הרמ"א בסק"כ לא הביא ראיה מדין העמידה בעשבים הנאמר שם לאיסור שמנא ידעין אם לא עמד שם ישראל, אלא איירי שדרך אנשי המקום שמעמידין בפרחים שיש מדינא למיזל בתר רובא שגם עכו"ם זה העמיד בפרחים ולכן מתירין גאוני נרבונו אף בלא ראה ישראל והרמב"ם והמחבר אסרי שכבר גזרו על כל גבינות העכו"ם אף בהעמידה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור, והמ"מ הוסיף שאף שבטל הטעם לא בטלה הגזירה משום שנאסר במנין, וכוונתו דאף בזמן שאין מי שיעמיד בדבר איסור אסור כדפי' הלח"מ. אבל א"כ יש טעם גדול שרק הגבינות שצריכין לאיזה העמדה אך במקום העמדה בעור קיבה מעמידין בפרחים, בזה פליגי על גאוני נרבונו ואסרי משום ששייך בהו לגזור משום המעמידין בדבר האוסר, אבל הגבינות לבנות שא"צ להעמדה מנתינת איזה דבר כלל דמעצמם מועמדים במשך הזמן ומחוס המקום אינם בכלל האיסור כיון שלא שייך בהו הגזירה משום המעמידין בדבר האסור שהרי הוא ענין גבינה אחרת של"ד להו לא בטעם ולא במראה ולא נאסרו מעולם כלל אף להרמב"ם. ... ואף שאומרים שגם בגבינה זו דקאטעד טשיז נותנים מעט רענעט, הנה אף אם נימא שרענעט הוא דבר אסור מסתבר שאין להחשיבו מעמיד, כיון דאין להגבינה שום תועלת מזה דלא משובח טעם הגבינה במעט הרענעט שנתנו שם יותר מכפי שהועמדו מעצמם מצד הזמן והחום, ומה שמיהר להעמיד ע"י הרענעט אין זה כלום בטובת הגבינה אלא הוא טובת המוכר שיש לו הגבינות איזה ימים קודם ואין שייך לאסור מצד זה מטעם שהרענעט מעמיד... יש טעם גדול לומר שלא היתה גבינה זו בכלל האיסור. אך יש לעיין מצד טעם ר' חנינא שהאיסור הוא משום צחצוחי חלב לרש"י שפי' שהוא טעם על איסור גבינה והטור הביא גם טעם זה, ועיין בהגר"א ס"ק י"ז שתלוי זה במחלוקת החמאה דהאוסרין חמאה של עכו"ם הוא כר' חנינא שטעם הגבינה הוא משום צחצוחי חלב והמתירין הוא כשמואל מפני שמעמידין בעור קיבה, ובחמאה יש להתיר לפעמים אף להאוסרין כשתיקנו החמאה יפה שאין שם גומות כדאיתא בד"מ ובט"ז ס"ק י"ג, ובגבינה דקאטעד טשיז יש לחלוחית שהם צחצוחי חלב. אבל להמקילין בחלב הקאמפאניעס שלא להחשיב לחלב עכו"ם ובארתי שהדין נוטה כן, הרי אין בהו צחצוחי חלב אסור ולכן יש טעם גדול להקל. מ"מ למעשה איני אומר בזה היתר אבל גם איני מוחה בהמקילין מאחר שיש טעם להיתר והוא מלתא דרבנן, וגם הא יש גאונים שהתירו לגמרי ויש לצרף שיטתם שלא למחות. ולכן איני רואה חובה על כתר"ה להורות לאיסור להאין שואלין ובפרט שיש גם ספק שלא יצייתו כדכותב כתר"ה שיש גם מטעם מוטב שיהיו שוגגין אבל לפרסם שיש מקום להתיר ודאי אינו מן הראוי. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

אמנם לדינא אין נ"מ כלל שהרי אפילו אם ברור הוא שמעמידין בדבר היתר אסור כמ"ש הרמב"ם שכן הורו מקצת גאונים מפני חשש העמדה בדבר אסור ואפילו אם בכל המדינה מעמידין בדבר היתר ג"כ אסור מפני שגבינה אסורה במנין וכל דבר שבמנין נאסר לעולם אפילו כשבטל הטעם וצריך גדולים בחכמה ובמנין מאותם שגזרו לאיסור אם רצונם להתיר וזה א"א להיות ובה גבינה חמור מחלב דחלב האיסור הוא משום חלב טמא ולא נגזרה במנין לאיסור סתמא אבל גבינות נאסרו במנין ואינו מועיל שום דבר כן כתבו הקדמונים [הה"מ שם] ולפ"ז לדין הגם שמעמידים אותה בעור קיבה שנתייבש כעץ דהוה כעפרא בעלמא ואין בה איסור כלל כמ"ש בסי' פ"ז או גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל מ"מ האיסור במקומו עומד מטעם שנתבאר:

פניני הלכה

יש מתירים גבינות רכות של גויים, משום שגזירת גבינה היא מפני החשש שמעמידים אותה בעור קיבת נבילה, וממילא היא חלה רק על גבינות שמעמידים על ידי אנזימים שנמצאים בקיבה, אבל גבינות רכות שאינן מועמדות על ידי אנזימים אלא חיידקים, מותרות מפני שאינן בכלל האיסור.

אולם לדעת רוב הפוסקים, גם אם נאמר שגזרו חכמים איסור על גבינת גויים מחשש שהעמידו אותה באנזימים של עור קיבת נבילה, הגזירה חלה על כל מוצרי החלב שנתעבנו. בנוסף לכך, יש אומרים שהגבינה נאסרה גם מפני החשש שעירבו חלב טמא בחלב הטהור, וככל שהגבינה רכה יותר, כך חשש זה גדול יותר.

להלכה נכון להחמיר כדעת רוב הפוסקים, והרוצים להקל רשאים. למעשה, יש גופי כשרות בחוץ לארץ, שמקילים ומעניקים הכשר לגבינות רכות שנעשות על ידי גויים, תוך השגחה שהן נעשות מחומרים כשרים. ובארץ ישראל, נוהגים כדעת רוב הפוסקים, שלא להעניק הכשר לגבינות רכות של גויים. [10] נחלקו הפוסקים לגבי גבינות רכות שנעשות על ידי בישול בלא העמדה של אנזימים, כמו גבינת ריקוטה, שנעשית על ידי בישול החלב או הנסיובי, היינו מי החלב הנותרים מגבינה. וכן לגבי גבינת קיימאק, שנעשית על ידי בישול ממושך של חלב על אש קטנה, ואיסוף מה שנקפא מעל החלב וקירורו. לפר"ח קטו, כא, הואיל ואינן מועמדות על ידי אנזימים אין חשש שיעמידום על ידי עור קיבת נבילה, וגם אין לחוש שהגוי יערב בהן חלב טמא, הואיל ואינו נקפא וממילא אין בו תועלת. וכן הקל לגבי יוגורט בשו"ת חקרי לב (יו"ד קלט). מסתבר שהפוסקים שהקילו באחד מסוגי הגבינות הרכות יקלו בכל הסוגים, הואיל וטעם ההיתר אחד. **בהשגחת OU נוהגים להכשיר גבינות אלה על פי הרב הנקין שהתירן גם אם נעזרים במעט רנט כשר. ולכך נטה באג"מ יו"ד ב, מח, לגבי קוטג'.**

מנגד, לדעת רוח"פ כל הגבינות הללו אסורות, הואיל והגזרה היתה במניין וחלה גם על גבינות שאין חשש שיכינו אותן בעור קיבת נבילה. כ"כ חכ"א נג, לח; וערוה"ש קטו, טז. ולכך יסכימו כל האחרונים שהחמירו לגבי אחת הגבינות הרכות, ומהם: רדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים רצא; שירי ברכה קטו, ה, וחיים שאל א, מג; מהר"ם תאגיז שו"ת הלק"ט א, א, בשם מהריק"ש; חקקי לב יו"ד לו-לח. לגבי גבינות שנעשות בבישול, כריקוטה וקיימאק, יש אומרים שיש לאסור גם מפני איסור חלב נוכרים, הואיל ונעשו בבישול ובלעו טעם החלב (שלטי גיבורים ע"ז טז, א, בדפי הרי"ף אות ב). בדומה למחלוקת על גבינות נחלקו גם לגבי מיני שמנת, ואף בזה נכון להחמיר, והרוצה להקל, רשאי (יעוין ב' החלב ומוצריהם וכשרותם' עמ' רכד).